

nikáció evidenssé vált formái tehermentesítik a társadalom tagjait. Ennek két előnye is van. Az egyik az, hogy a kommunikáció tartalmára tudják figyelmüket összpontosítani. A másik pedig az, hogy megkönnyítik az esetleges konfliktusok kezelését. Az indulatokat jótékonyan kanalizálják a közmegegyezésen alapuló, maguktól értődő formák.

Magyarországon a tekintes, nagyságos, méltóságos asszonyok és urak világa után olyan korszak következett, amikor az elvtárs és az elvtársnő megszólítások nem váltak a társadalom tulajdonává. Művészi tökélyre vittük a megszólítások nélküli kommunikációt. Állampolgári és emberei emancipáció híján egyetlen politikai rendszer sem tudja hatalmi eszközökkel szabályozni a kommunikációs viszonyokat.

Valamikor, kezdő kutatóként szociológiai interjút készítettem V. János vezérigazgatóval. A beszélgetés végeztével nagylelkűen felajánlotta, hogy hazavisz. "János, előbb letesz engem, utána pedig hazaviszi a hölgyet", mondta a sofőrjének. "Holnap reggel hány órára jöjnek, V. elvtárs?", kérdezte a sofőr a vezérigazgató lakása előtt. Ő tetszikelte a vezérigazgatót, az magázta őt. Hazafelé menet, immár kettesben, a sofőr elmondta, hogy nagyon rendes ember a vezérigazgató. A lakásügyét is segítette elintézni.

Néhány évvel ezelőtt, afféle háttérzajként a krumplihámozáshoz, egy műsort hallgattam a kis, konyhai televíziókon. Az volt a címe, hogy "Csepü, lapu, gongyola". Egyszer csak megütötte valami a fületem. A műsorvezető úgy szólított meg valakit, hogy "tanácselnök úr". Életemben ekkor hallottam először, hogy egy újságíró a nyilvánosság előtt úrnak szólítson valakit, akinek politikai hatalom van a kezében. Nem derült, ki, hogy szeretik-e egymást vagy nem, és az sem, hogy függenek-e valamilyen módon egymástól vagy nem.

Aznap nagyon jókedvű voltam.

SZABÓ ILDIKÓ

Ludamus una...

Telitalálat Baranyai Tiborné gyermekeknek szánt latin nyelvkönyvének címe, a Ludamus una..., hiszen ez a könyv játszva tanít, ahogyan kétezer évvel ezelőtt a latin scholában tette ezt a magister a discipulusokkal. Mai nyelvtanításunk izzadságszagú vagy könnyed – ám hatástalan – végletei között elegánsan hajózik a szerző, megtalálva az aurea mediocritas horatiusi elvét.

Két helyen is visszatér ez a kedves felhívás, s a kis herceg és Halász Judit invitálásának nehéz ellenállni.

A könyv külső megjelenése csábító; nem riaszt vissza vastagságával, nem duzasztja tovább a mai diák mindig agyontömött táskáját, szép fényes, színes, kemény borítóját kár lenne befedni; szóval praktikus, strapabíró és esztétikus. Aki belelapoz, meghökken az igényes kivitelezésen, elcsodálkozik az illusztrációk, grafikai megoldások ötletességén, szellemességén, s már nem tud megválni a könyvtől. (Nem így a könyv lapjai a gerinctől, a gyakori használatban szétesnek.)

A tíz leckéből álló nyelvi anyag alapján megtanulhatók a latin alaktan legfontosabb tudnivalói, s kialakul egy kép az antik világról, a klasszikus kultúráról. Kedvet csinál hozzá a Janikovszky Éva szavaival szerző a praefatióban, és segítséget kínál az appendix nyelvtani összefoglaló táblázataival ill. a versbe szedett praepositiókkal.

Az első négy lecke szöveganyagát Antoine de Saint-Exupéry A kis herceg c.

népszerű gyermekkönyvének részletei adják Auguste Haury professzor latin fordításában. S mint ahogy a történet sem degradálja a gyermekirodalmat ("Felnőtteknek írt mese"), ugyanígy a nyelvkönyv szerzője sem gügyög, hanem – bár kissé magasra rakja a lécet – komoly szellemi ugrásokra bátorít.

A második rész 6 olvasmánya eredeti latin irodalmi szöveggel: Ovidius *Fasti* c. művének segítségével egy-egy hónap ünnepeinek bemutatására vállalkozik. A verses költői szövegek megértését segíti a szerző prózai átírással, melyet kék satírozással jelöl. A 4., 7. és 10. lecke utáni repetitio lehetőséget ad a rendszerezésre, a megszerzett ismeretek elmélyítésére, kiegészítésére.

Rendkívüli gondossággal építi fel a szerző az egyes leckéket. A szövegfordítás a preparált szóanyagra támaszkodhat, amely szinte kezdettől fogva a teljes szótári alakot tünteti fel. Már a második leckében megismerteti a tanulót a Györkösy-szótárral, s ennek használatát a továbbiakban is ajánlja, kéri. A leckékben található latin szavak betűrendes mutatóját mégis hiányolom az appendixből.

A komparatív vizsgálatok kézzelfoghatóan bizonyítják az anya-leánynyelvi kapcsolatokat. A közismerten nehéz latin grammatika megértését szellemes és logikus ábrák (declinatio-k-töplomok, coniugatio-k-hajók), táblázatok, ágrajzok segítik, érzékeltetve a szerző legfontosabb idevonatkozó kérését, tanácsát, javaslatát:

1. Ne ijesztgessük a gyerekeket a latin nyelvtan nehézségeivel!
2. Sose legyen a grammatika öncél!

Cicero, Vergilius, Horatius, Seneca, Petrarca, Julius Caesar és Ovidius szállóigévé vált szép gondolatai egészítik ki a szemelvényeket. Híres közmondások megértése is fokmérője lehet az elsajátított nyelvtani, lexikai anyagnak. Ez utóbbi igen nagy hangsúlyt fektet latin eredetű jövevényszavainkra, továbbélt latin kifejezéseinkre. A gyakorlatok változatosak, sohasem mechanikusan bemagolt ismereteket mélyítenek el, mindig gondolkodtatnak, heuréska-élményt nyújtanak. Gyakran ösztönöznek könyvtári búvárkodásra a szorgalmi feladatok. A tudáspróba legkedveltebb formái ebben az életkorban a rejtvények (keresztrejtvény, akrosztikon, aenigma), viccek, szójátékok; bőven találhatóunk minden leckében belőlük (különösen jók a tanulók által készített rejtvények). A retroversio feladatok a függelék magyar-latin szótárával megoldhatóak.

A szemelvények, a hozzájuk szorosan kapcsolódó feladatok, de legfőképpen a leckéket záró párbeszéd (colloquium) azt sugallják: dehogyis holt nyelv a latin, nagyon is él, s a művelt ember számára nélkülözhetetlen. Ezt az üzenetet tartom a könyv legnagyobb pozitívumának. A bilinguis fordítások, a modern márkanévek (pl. Senátor kozmetikumok), intézménynevek, keresztnevek vizsgálata ezt a tanulságot erősíti: érdemes latint tanulni. A következetesen megnyilvánuló kontrasztivitás a magyar nyelv, a komparatív jelleg pedig a többi idegen nyelv megismerésére, szeretetére ösztönöz. Nehéz lenne olyan tantárgyat, tudományágot találni, amellyel nem valósít meg a nyelvkönyv koncentrációt. A teljesség igénye és mindenféle rangsorolás nélkül megemlítek néhányat: ókortörténet, biológia (növény- és állatnevek), természettudományi terminus technicusok, földrajz (lásd a fedőlap belső oldalait), ének-zene (dalok), magyar- és világirodalom, magyar nyelv, idegen nyelvek, filozófia, művészettörténet, vallástörténet, politika, művelődéstörténet. A gazdag ismeretanyag mellett viaszemléletet ad, önállóságra nevel, memóriát edz, különböző készségeket fejleszt, gyönyörködtet; minden fontos nevelési, oktatási és képzési feladatot megold.

Tehát tankönyv? Bár a Tankönyvkiadó Vállalat kiadásában jelent meg, s készült hozzá tanári kézikönyv is, tankönyvnek mégsem nevezhető. Oktatási segédanyag, és ez semmit sem csökkent az értékén. Nem derül ki ugyanis, hogy milyen iskolatípusban, hányadik osztályban, heti hány órában tartja szerzője megtaníthatóknak az

anyagot. A "gyermeknek" szó a címben pusztán azt sugallhatja: nem felnőtteknek készült (bár szerintem ők is okulhatnak belőle). Az előkészületben levő kiadványok között megtaláljuk a tervezett folytatást: Baranyai Tiborné: Legamus una... (a 13-14 éveseknek szóló latin nyelvkönyv a Ludamus una... folytatása). Tehát a Ludamus una... 12 éves korig alapozna? Ez viszont túlzott elvárás manapság az átlag általános iskolásoktól. Kevés gyerek rendelkezik 10-12 évesen olyan felkészültséggel, hogy belefoghatna ennek az igényes könyvnek a tanulásába. Nagy kár lenne viszont, ha csupán néhány elit-iskolás számára készült volna ez a kitűnő kiadvány. Az ágrajzok, a verstani feladatok, az irodalmi párhuzamok egy része, a szövegkohézió megfigyeltetése (8. lecke), jónéhány jövevényszó és élő latin kifejezés alapján úgy érzem, 7., 8. osztályosok, de még inkább középiskolások forgathatják haszonnal akár egyéni, önálló tanulásra használva, akár az iskolai nyelvoktatás mellé kiegészítésként vagy szakköri keretben. Kitűnő alapja lehetne ez a könyv (s egyúttal munkaeszköze is) pl. egy humán jellegű szakkör két évi munkájának, ahol szó esne történelemtől, művészettörténetről, irodalomról, zenéről, filozófiáról, vallásról.

A 4. lecke karácsonyi vonatkozásai és az új évet nyitó 5. lecke alapján feltételezhető, hogy a szerző egyetlen év anyagának szánta a könyvét. Napi egy latin órával is nehéz lenne megoldani ezt a feladatot, de vétek lenne elnagyolni, elhagyni belőle bármit is.

Bízunk abban, hogy az oktatási formák változásával, szélesedésével a latin nyelv visszanyeri megkopott fényét. A 6. osztályos gimnáziumok első két évének latin tanításához ideális eszközként – tankönyvként – értékelem a Ludamus una...-t, s hasznát még növelhetné egy hasonlóan ötletes feladatlap.

Baranyai Tiborné: Ludamus una..., Latin nyelvkönyv gyermekeknek, Ariadné könyvek 1990.

SZABÓ ATTILÁNÉ

“Mindig rosszak járnak az eszemben...”

Beszélgetés Danival

Az írás a Magyar Rádió "Neveletlenek" című műsorsorozatának egy, már elhangzott adása alapján készült.

Nem tudok tanulni. Mert máson jár az eszem. Anyám nagyon beteg, nem tudom, hogy mi lesz vele. Féltém.

Hányan vagytok testvérek?

Kilencen.

Nagyon esik a hó. Hogy fogsz elmenni innen? Nincs kabátod.

Majd futni fogok...

És miért nincs kabátod? Miért nincs téli cipőd?

Nem tudunk venni. Nincs rá pénzünk.

Mi akarsz lenni?

Szakács.

Hogyan lehetsz szakács, ha most abbahagyod a hatodik osztályt?

Esti dolgozóknak az iskolájába fogok járni. Azt mondta a főnök, hogyha kijárom a nyolc osztályt, tanulhatok, és szakács lehetek.